

НАПРЯМИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ БАНКРУТСТВА МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ ВІДПОВІДНО ДО ЇХ КРИЗОВОГО РІВНЯ

У статті визначено кризові рівні діяльності машинобудівних підприємств Хмельниччини у відповідності до ознак кризи та запропоновано напрями і шляхи подолання їх банкрутства; розглянуто основні заходи фінансового оздоровлення та механізми стабілізації діяльності підприємств за кризових умов розвитку

Постановка проблеми. Банкрутство підприємств в Україні є поширеним явищем сьогодення. Світова економічна криза, нестабільність економічного і політичного середовища в країні, недосконалість правового та податкового законодавства призвели до збільшення кількості неплатоспроможних підприємств, які прямують до банкрутства, що призводить у більшості випадків до ліквідації таких підприємств.

Зростаючий на сьогодні рівень банкрутства підприємств закликає науковців до пошуку шляхів вирішення цієї проблеми, як на рівні держави, так і конкретного підприємства, адже прогнозування та визначення ймовірності банкрутства стає вкрай необхідним для завчасного попередження та подолання кризових явищ на підприємстві. Окрім того, у передбаченні можливого банкрутства, крім підприємства, зацікавлені численні партнери: інвестори, позичальники, страхові агенції тощо. Тому дана проблема є вкрай важливою і залишається на сьогодні досить актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Навколо проблеми банкрутства зосереджена значна увага, як з боку вітчизняних так і зарубіжних науковців, які у своїх роботах досліджували теоретичні, методологічні та практичні аспекти попередження, подолання банкрутства та виникнення кризових ситуацій на підприємствах. Серед вітчизняних науковців, що висвітлювали в останні роки дану проблематику, можна виділити таких, як: О.Б. Андрушко, О.Я. Базилінська, І.О. Бланк, О.В. Гук, С.М. Іванюта, І.Н. Карпунь, Н.І. Коломієць, В.О. Подольська, О.М. Скібіцький, О.О. Терещенко, А.В. Череп, О.О. Шапурова, Н.П. Шморгун, А.М. Штангрет, та багато інших. Відомі зарубіжні науковці такі, як Е. Альтман, Р. Лис, А. Таффлер, Г. Спрингейт, О.П. Зайцева, Р.С. Сайфулін і Г.Г. Кадиков та інші досліджували питання прогнозування та визначення ймовірності банкрутства підприємства на базі дискримінантних моделей.

Однак, незважаючи на значний доробок вчених та науковців, проблема банкрутства не втрачає своєї актуальності, має багато не розглянутих досі питань і спонукає до пошуку шляхів їх вирішення. На сьогодні не вирішеним залишається питання подолання та недопущення до банкрутства підприємства за нестабільних і кризових умов розвитку економіки. Отже, стан вивчення існуючих проблем, ступінь їх вирішення та перспективи розв'язання обумовили вибір теми дослідження та окреслили її мету.

Метою статті є дослідження та систематизація основних напрямів та шляхів подолання банкрутства машинобудівних підприємств Хмельниччини відповідно до їх кризового рівня діяльності. Поставлена мета досягається шляхом виконання наступних **завдань**: згрупувати машинобудівні підприємства Хмельниччини за кризовим рівнем розвитку відповідно ознак кризи та характеристики рівня; дослідити та запропонувати основні напрями та шляхи подолання банкрутства машинобудівних підприємств Хмельниччини відповідно до їх кризового рівня; розглянути основні заходи фінансового оздоровлення та механізми стабілізації діяльності підприємств за кризових умов розвитку.

Виклад основного матеріалу. Нестабільні умови сучасної ринкової економіки, наростання кризових процесів призводить до збільшення рівня неплатоспроможності та банкрутства підприємств, серед яких значну частину складають підприємства

машинобудування. У зв'язку з цим основні завдання, що постають перед сучасними машинобудівними підприємствами полягають у збереженні своїх ринкових позицій, підвищенні рівня конкурентоспроможності та стабілізації фінансового стану за кризових умов розвитку економіки.

Для успішного функціонування всі суб'єкти господарювання повинні враховувати можливі та наявні фактори дестабілізації їх діяльності. Очевидно, що передумови банкрутства виникають задовго до настання небезпеки банкрутства.

Для проведення дослідження щодо оцінки рівня кризового стану та визначення ймовірності загрози банкрутства було обрано десять машинобудівних підприємств Хмельниччини, які були згруповані за їх кризовим рівнем діяльності у відповідності до попередньо виявлених передумов та наявних ознак кризового розвитку (табл.1).

Таблиця 1

Визначення та характеристика кризового рівня діяльності машинобудівних підприємств Хмельниччини

Кризовий рівень	Підприємства	Фактори-провокатори (ознаки) кризи	Характеристика рівня
Високий	ПАТ «Хмельницький механічний завод» ПАТ «Термопластавтомат» ПАТ «Кам'янець-Подільськільмаш» ПАТ «Кам'янець-Подільськавтоагрегат»	- спад виробництва; - втрата ринків збуту продукції; - збільшення витрат; - зниження показників рентабельності; - дефіцит у фінансуванні; - збільшення кредиторської заборгованості; - надлишковий борг; - незадовільний стан матеріально-технічної бази	- високий рівень кредиторської заборгованості; - низький рівень рентабельності; - криза неплатежів; - критичний рівень зношеності основних виробничих засобів; - надмірна частка позикового капіталу та висока залежність від кредитних ресурсів
Середній	ПАТ «Темп» ПАТ «Красилівський машинобудівний завод» ПАТ «Старокостянтинівський завод КПУ»	- зростання дебіторської і кредиторської заборгованості; - значна питома вага непродуктивних витрат; - недостатній рівень освоєння нових видів продукції; - зниження конкурентоспроможності;	- високий рівень дебіторської заборгованості; - скорочення обсягів продажу; - недостатність обігових коштів; - відсутність ресурсозберігаючих технологій; - високий рівень матеріаломісткості та енергомісткості продукції; - низький рівень платоспроможного попиту

Кризовий рівень	Підприємства	Фактори-провокатори (ознаки) кризи	Характеристика рівня
Низький	ПАТ «Укрелектроапарат» ПАТ «Завод «Строммашина» ПАТ ХЗКПУ «Пригма-Прес»	- економічна та політична нестабільність; - недосконалість господарського та податкового законодавства; - посилення міжнародної конкуренції; - зростання залежності діяльності від зовнішнього ринку	- зниження інноваційної активності; - скорочення обсягів виробництва наукоємної і високотехнологічної продукції; - недостатня адаптація організації підприємств до сучасних ринкових умов; - відсутність державної підтримки; - зменшення інвестиційної привабливості; - недостатній рівень внутрішніх та зовнішніх інвестицій

Як бачимо з даних табл.1 машинобудівні підприємства були згруповані за кризовим рівнем діяльності, де з низьким рівнем діяльності означені фінансово стійкі підприємства (ПАТ «Укрелектроапарат», ПАТ «Завод «Строммашина», ПАТ ХЗКПУ «Пригма-Прес»); з середнім рівнем – підприємства, які мають первинні ознаки початку кризи (ПАТ «Темп», ПАТ «Красилівський машинобудівний завод», ПАТ «Старокостянтинівський завод КПУ»); з високим рівнем – підприємства, які перебувають в кризі і знаходяться на грані банкрутства, і тому потребують негайного вживання заходів щодо попередження та подолання банкрутства (ПАТ «Хмельницький механічний завод», ПАТ «Термопластавтомат», ПАТ «Кам'янець-Подільськсільмаш», ПАТ «Кам'янець-Подільськавтоагрегат»).

Своєчасне виявлення фінансової кризи на підприємстві дозволить підприємству не тільки продовжити свою діяльність, але і дозволить виявити його слабкі сторони, ліквідація яких призведе до підвищення ефективності і прибутковості діяльності підприємства. Несвоєчасне ж виявлення фінансової кризи на підприємстві та його поглиблення може призвести до банкрутства.

Отже, превентивні заходи можуть забезпечити підприємство від банкрутства шляхом попереднього виявлення кризових умов розвитку та застосування всіх необхідних контрзаходів для стабілізації його стану і поліпшення умов подальшого розвитку.

Для запобігання банкрутства та відновлення платоспроможності підприємства змушені вжити, перш за все, наступні кроки: продаж частини нерухомого майна; позбавлення від надлишкових товарно-матеріальних запасів; збільшення статутного капіталу; отримання довгострокових позик або позики на поповнення оборотних коштів; розробка і здійснення програми скорочення витрат; поліпшення управління активами; отримання державної фінансової підтримки на безоплатній або поворотній основі з бюджетів різних рівнів, галузевих і міжгалузевих позабюджетних фондів. Ці рекомендації являють собою лише загальні напрямки робіт із запобігання банкрутству. Для виходу з кризового фінансового стану і забезпечення стійкості темпів зростання основних показників фінансово-господарської діяльності, необхідно розробити програму щодо оздоровлення фінансового становища підприємства.

Оздоровлення фінансового становища підприємства як складова частина управління кризовими станами і банкрутством припускає цільовий вибір найбільш ефективних засобів,

необхідних для конкретного випадку і конкретного підприємства. Індивідуальність вибору цих засобів не означає, що немає деяких загальних, характерних для всіх підприємств, що знаходяться в подібній ситуації. Вивчення досвіду подолання кризових ситуацій багатьох підприємств дозволяє сформулювати деякі загальні, обов'язкові для кожного підприємства процедури, за характером яких можна виділити найбільш поширені, що дозволяють подолати кризову ситуацію [1].

У динамічних умовах господарювання успіх діяльності та подальшого розвитку підприємства безпосередньо залежить саме від правильного вибору менеджером того чи іншого способу боротьби із можливими та наявними ризиками і кризовими ситуаціями, що дестабілізують його діяльність.

Аналіз останніх досліджень та розробок дав змогу визначити та згрупувати основні напрями та шляхи подолання банкрутства машинобудівних підприємств Хмельниччини відповідно до їх кризового рівня (рис.1).

Завчасне попередження та запобігання банкрутству сучасних підприємств передбачає за умови виникнення кризової ситуації проведення фінансової стабілізації діяльності підприємства, що у відповідності до кризового рівня включає наступні етапи: усунення неплатоспроможності, відновлення фінансової стійкості, зміну фінансової стратегії з метою прискорення економічного зростання.

В ринкових умовах господарювання, а особливо в кризових умовах розвитку, дуже багато підприємств знаходяться під загрозою банкрутства. Причин, факторів та чинників, що провокують банкрутство є безліч, однак найбільш вагомою причиною, що призводить підприємство до критичного рівня розвитку є, на нашу думку, його неготовність, тобто непередбаченість керівництва та менеджменту організації до такого розвитку подій.

Як відзначає Роберт Хіт [6], якщо керівники та менеджери організації бажають уникнути криз та досягти скорочення ризиків, то вони повинні бути готовими до будь-яких кризових ситуацій. Ця готовність досягається за допомогою посилення реакції та відновлювальних систем. Завданням такої підготовки є обмеження загрози, а також поліпшення ситуацій задля більш ефективного функціонування [6, с.114].

На сьогоднішній день типовою для багатьох підприємств є проблема неефективного управління ризиками (запізніле їх ідентифікування та нейтралізація) та оперативного виявлення і використання додаткових шансів поліпшення діяльності, наслідком чого може бути зменшення потенціалу розвитку та фінансова криза.

Наведені на рис.1 засоби управління ризиками умовно поділені на три групи: превентивні (попереджують настання можливих ризиків), обмежуючі (обмежують рівень та ступінь підвищення ризику) та компенсуючі (покривають втрати від можливих та наявних ризиків). Таким чином, усі розглянуті засоби регулювання рівня ризику зорієнтовані передусім на його зниження до гранично допустимої величини.

Як бачимо з рис.1, шляхи подолання банкрутства підприємств складаються із трьох підсистем, кожна з яких, виходячи з їх назви має своє функціональне призначення та способи реалізації – це підсистема попередження, запобігання і подолання банкрутства підприємства.

Підсистема попередження банкрутства передбачає застосування комплексу заходів щодо прогнозування та визначення ймовірності банкрутства підприємств та своєчасному інформуванні керівництва про потенційні загрози та ризики.

Підсистема запобігання банкрутства передбачає здійснення комплексу заходів, що підвищують рівень діяльності підприємства та його шанси на «виживання» в кризових умовах розвитку, а також сприяють недопущенню до критичного стану діяльності підприємства, і як наслідку до банкрутства. Основним завданням даної підсистеми є фінансова стабілізація діяльності підприємства у динамічних умовах економіки.

Підсистема подолання банкрутства передбачає активізацію всіх можливих способів та заходів недопущення ліквідації підприємства мобілізуючи всі наявні сили та ресурси, шляхом послідовних взаємопов'язаних заходів фінансово-економічного, виробничо-технічного, організаційного, соціального характеру, спрямованих на виведення суб'єкта

господарювання з кризи і відновлення або досягнення ним прибутковості та конкурентоспроможності.

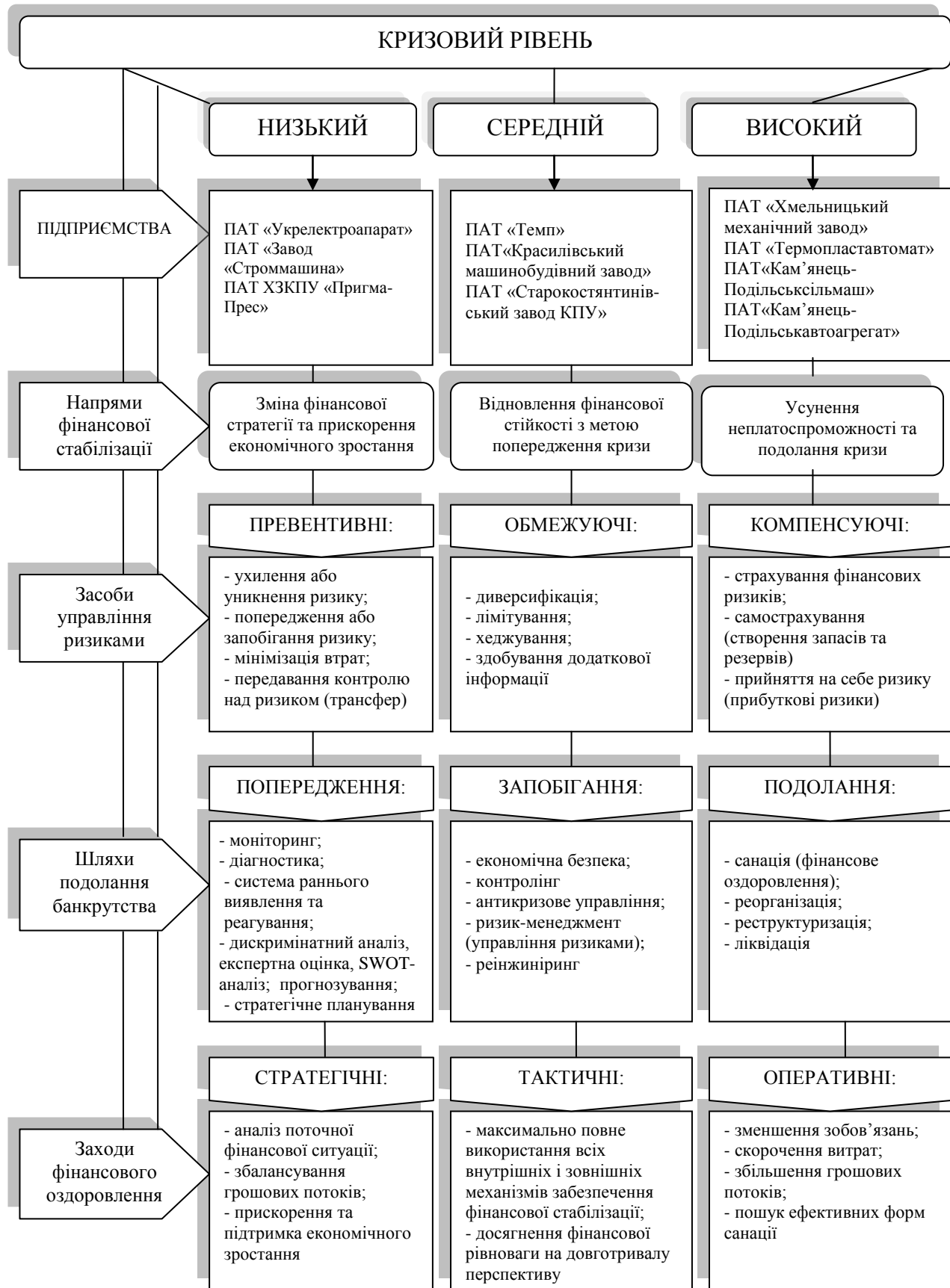

Рис. 1. Напрями та шляхи подолання банкрутства машинобудівних підприємств Хмельниччини відповідно до їх кризового рівня

Кожному етапу проведення фінансового оздоровлення підприємства відповідає застосування певних механізмів, серед яких виділяють: оперативні (спрямовані на зменшення зобов'язань, скорочення витрат і збільшення грошового потоку), тактичні (спрямовані на досягнення фінансової рівноваги у довгостроковому періоді) та стратегічні (спрямовані на підтримку прискореного економічного зростання підприємства).

На думку Н. Круглової [3], до основних заходів, спрямованих на оздоровлення, які підприємства можуть приймати самостійно (в тому числі із залученням позикових коштів), відносяться: вибір пріоритетних напрямів підвищення віддачі (якості використання) наявних факторів виробництва та їх поновлення з урахуванням кон'юнктури ринку (ринку факторів виробництва); перегляд асортиментної політики з метою раціоналізації структури асортименту за параметрами питомої ваги в загальному обсязі виробництва і рентабельності продукції; повноцінне використання існуючого соціального потенціалу та підвищення організаційного потенціалу (на основі ефекту синергізму); оптимізація ринкової стратегії і вибір конкурентних позицій на ринку.

Вибір тих чи інших заходів залежить від причин, що породжують небезпеку банкрутства. Вихідними причинами, як правило, є: низький науково-виробничий потенціал, слабкість організаційного потенціалу, неефективність системи управління (механізмів управління та організації управління), серія помилок в прийнятті рішень стратегічного характеру [3].

Особливе значення для фінансової служби підприємства має сукупність заходів з попередження банкрутства, які вона зобов'язана реалізувати. Заходи щодо запобігання банкрутству підприємства пов'язані з ефективним управлінням його фінансами і виробництвом, правильним визначенням стратегічних цілей і тактики їх реалізації.

Як відзначає Б. М. Литвин [4], система захисних фінансових механізмів при симптомах банкрутства залежить від масштабів кризової ситуації. При легкій фінансовій кризі потрібно проаналізувати поточну фінансову ситуацію, збалансувати грошові потоки (приплив і відплив коштів). Глибока фінансова криза вимагає повного використання всіх внутрішніх і зовнішніх механізмів забезпечення фінансової стабілізації. Повна фінансова катастрофа передбачає пошук ефективних форм санації [4, с.285].

Основними заходами щодо санації неплатоспроможних підприємств при певній фінансовій підтримці є: впровадження нових форм і методів управління; перехід на випуск нової продукції, підвищення її якості; підвищення ефективності маркетингу; зниження виробничих витрат; скорочення дебіторсько-кредиторської заборгованості; підвищення частки власних коштів в оборотних активах за рахунок частини фонду споживання і реалізації короткострокових фінансових вкладень; продаж зайвого устаткування, матеріалів, незавершеного виробництва, готової продукції на основі інвентаризації, а також продажу дочірніх фірм і часток у капіталі інших підприємств; тимчасова зупинка капітального будівництва; конверсія боргів перетворень короткострокової заборгованості в довгострокову; скорочення чисельності зайнятих; інші заходи.

В свою чергу О.М. Скібіцький [5] до надзвичайних заходів фінансового оздоровлення та стабілізації відносить: встановлення режиму жорсткого контролю за всіма витратами підприємства, особливо матеріальних ресурсів, грошових коштів та адміністративно-управлінських витрат; зміну організаційно-управлінської структури підприємства, скорочення апарату управління, централізація контрольних-планових функцій; негайну відмову від збиткових та розширення прибуткових видів виробництва, скорочення трудових ресурсів у разі неможливості їх перепрофілювання; покращення системи та організації бухгалтерського обліку, нормування та контроль за використанням ресурсів [5, с.348].

Варто відзначити, що більшість зазначених заходів має не лише першочерговий характер, але й стратегічне значення, а саме – розробка стратегії фінансового оздоровлення комплексного підходу до вибору найбільш ефективних та всеохоплюючих заходів.

Для виведення підприємства з кризового стану розробляють бізнес-план фінансового оздоровлення підприємства, використовуючи при цьому всі внутрішні і зовнішні механізми фінансової стабілізації.

До зовнішніх механізмів фінансової стабілізації машинобудівних підприємств можна віднести: випуск і розміщення нових акцій і облігацій, що дозволить суттєво скоротити дефіцит власного оборотного капіталу; злиття неплатоспроможного підприємства з більш фінансово стійким підприємством; надання банківських кредитів і дотацій на пільгових умовах; здійснення реструктуризації боргових зобов'язань; використання лізингу, як одного з ефективних методів відновлення матеріально-технічної бази підприємства; тимчасова відмова від виплати дивідендів; тимчасова відмова від соціальних програм.

Одним із основних напрямів фінансового оздоровлення машинобудівних підприємств є пошук внутрішніх резервів збільшення прибутковості виробництва і забезпечення беззбиткової роботи за рахунок: підвищення якості і конкурентоспроможності продукції; зниження собівартості продукції (робіт, послуг) шляхом раціонального використання виробничих ресурсів; скорочення постійних витрат на одиницю продукції в результаті розширення обсягів її виробництва; зменшення частки прибутку, що спрямовується на споживання; максимальне використання виробничих потужностей підприємства не допускаючи простою обладнання; реалізація частини майна, що не використовується підприємством.

В процесі пошуку внутрішніх джерел оздоровлення неплатоспроможного підприємства потрібно насамперед приділити увагу впровадженню прогресивних норм, нормативів, ресурсо- та енергозберігаючих технологій, вдосконаленню організації обліку і контролю за використанням ресурсів, а також матеріального і морального стимулювання працівників за економію ресурсів і скорочення непродуктивних витрат і втрат [4, с.285-286].

Пошук і мобілізація внутрішніх резервів удосконалення діяльності підприємства має велике значення й у випадку їхнього нормального функціонування, тому що дозволяють підвищити ефективність діяльності, що виражається, насамперед, у зростанні прибутковості [2, с.143].

Критеріями фінансової стабілізації слід вважати досягнення випереджаючих темпів стійкого економічного розвитку підприємства, а також адекватне зростання його ринкової вартості у довгостроковій перспективі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. За сучасних умов розвитку економіки рівень збанкрутілих підприємств невинно зростає. Неплатоспроможність, збитковість, криза платежів і як наслідок банкрутство є на сьогодні характерними для більшості українських підприємств. Саме тому, одним із головних завдань управління в конкурентному ринковому середовищі є виявлення загрози банкрутства і розробка контрзаходів, спрямованих на подолання на підприємстві негативних тенденцій.

Таким чином, підсумовуючи, можна дійти до висновку, що використання означених в роботі механізмів фінансової стабілізації дозволить подолати причини фінансової кризи та суттєво покращити платоспроможність машинобудівних підприємств.

Список використаних джерел

1. Албул А.А. Стратегия предотвращения банкротства. [Электронный ресурс]/ А.А. Албул, В.В. Почётков. // Труды ученых Одесского политехнического университета. – Выпуск №2 (6). – 1998. – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/articles/ospu/opu_98_2/5_22.htm
2. Дорошук Г.А. Антикризисное управление предприятием: навч. посібник. / Г.А. Дорошук, Н.М. Дашенко. – Львів: «Новий Світ – 2000», 2010. – 332 с.
3. Круглова Н. Причины банкротства и способы его предупреждения. [Электронный ресурс] / Н. Круглова. – Режим доступа: <http://www.inventech.ru/lib/right/right-0351/>
4. Литвин Б.М. Финансовый анализ: навч. посіб. / Б.М. Литвин, М.В.Стельмах. – К.: «Хай-Тек Прес», 2008. – 336 с.

5. Скібіцький О.М. Антикризовий менеджмент: навч. посіб. / О.М. Скібіцький. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 568 с.
6. Хім Роберт. Кризовий менеджмент для керівників. / Роберт Хім; пер. з англ. Р.Л. Ткачук, С.М. Рябчук, Н.І. Мішеніна. – К.: Всеуито, Наук. думка, 2002. – 566 с. – (Серія «Усе про менеджмент»).

Троц І. *Направления и пути преодоления банкротства машиностроительных предприятий Хмельницкого региона соответственно их кризисному уровню. В статье определены кризисные уровни деятельности машиностроительных предприятий Хмельницкого региона в соответствии с признаками кризиса и предложены направления и пути преодоления их банкротства; рассмотрены основные меры финансового оздоровления и механизмы стабилизации деятельности предприятий в кризисных условиях развития.*

Trots I. *Directions and ways of overcoming of bankruptcy machine-building enterprises of Khmelnytsky Region according to their crisis level. In the article is detected the crisis level of machine-building enterprises of Khmelnytsky Region according to the signs of the crisis and proposed directions and ways of overcoming their bankruptcy; The basic measures of financial recovery and stabilization mechanisms of enterprises in crisis conditions of development.*